

Motion till riksdagen 2025/26:3425

av Jan Riise m.fl. (MP)

En grön AI-politik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för och stödja utvecklingen av lösningar för större transparens och möjligheter till ansvarsutkrävande, såväl på nationell som på europeisk nivå, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett samordnat arbete avseende data- och AI-användning inom svensk förvaltning för att säkerställa att AI används på ett sätt som inte kränker mänskliga rättigheter och personlig integritet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i EU ska verka för en säker användning av AI som inte kränker integritet och rättigheter och som inte används för utveckling av vapensystem, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en kraftfull satsning på utbildning, inklusive fort- och vidareutbildning för yrkesverksamma, för ökad förståelse och kompetens inom AI-området för breda grupper och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagstiftning för att säkra upphovsmakares rättigheter, nationellt och internationellt, och tillkännager detta för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i EU och inom ramen för EU AI Acts fortsatta utveckling ska verka för en säker utveckling av AI, även inom områden som s.k. transformativa AI, och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppmärksamma de möjligheter tekniken ger för att exempelvis analysera och nyttiggöra stora datamängder inom klimatområdet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om de stora klimat- och miljökostnader som AI-utvecklingen för med sig och om att verka för att begränsa skadeverkningar och gynna återvinning av elektronik, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Användningen av artificiell intelligens bland företag, myndigheter, andra organisationer och privatpersoner har vuxit lavinartat under senare tid. Nya tillämpningar introduceras i hög takt och det finns förväntningar och förhoppningar om att Sverige ska kunna ta tillbaka toppositioner i olika AI-rankingar.

Samtidigt är AI-utvecklingen inte utan utmaningar. Det är framför allt inom två områden, dels allt som har med transparens, integritet och ansvarsutkrävande att göra, dels de mycket stora klimatkostnader i form av enorm elförbrukning och det avfall som stora AI-center drar med sig.

Miljöpartiet menar att de stora möjligheter som AI innebär inte ska realiseras på bekostnad av rättigheter, säkerhet och hälsa.

Bakgrund

Miljöpartiet presenterade redan 2022–2023 ”En grön AI-politik” och diskuterade där AI-utvecklingen inom ett antal områden:

- demokrati, jämställdhet och rättigheter
- förutsättningar för effektiv AI
- AI som verktyg i den gröna omställningen
- AI i offentlig sektor.

I november 2024 kom AI-kommissionens betänkande ”En färdplan för Sverige” med ett stort antal förslag om svenska AI-relaterade satsningar såväl för konkurrenskraft och tillväxt som för effektivisering och förbättringar inom offentlig sektor. Betänkandet har remissbehandlats och många remissinstanser har lämnat synpunkter och förslag på sådant som kan och bör komplettera kommissionens förslag, inte minst avseende integritet och ansvar.

Sedan 2024 har även EU:s ”AI Act” till viss del implementerats i Europas länder. Det är så den är uppbyggd; för ett stegvis införande. Senaste tilläggen handlar om en ”uppförandekod” för de stora techbolagen. Digital suveränitet, det vill säga kontrollen över de data och de tillämpningar som används inom ett land eller annat område, har blivit ett allt viktigare mål.

Generativ AI, transparens och ansvar

AI används i många olika sammanhang, men mest kända nu är ändå de stora språkmodellerna, alltså sådant som Chat GPT och liknande tjänster. AI kan leverera sammanställningar och underlag baserade på mycket stora volymer material som modellerna har eller haft tillgång till för inläring.

Generativ AI handlar om att inte bara sammanställa utan också skapa nytt material baserat på det som använts. Det kan vara texter, bilder, musik och annat – som baseras på de förutsättningar AI-tillämpningen givits och hur de algoritmer som använts är utformade.

Miljöpartiet anser att vi behöver ställa högre krav på transparens kring de data som används vid träning av AI, hur AI-systemet är uppbyggt, hur det fungerar och att det redovisas hur och när AI används. Det finns obalanser bland annat avseende olika språk och olika användningsområden, som gör att de svar som modellerna ger kan vara olika tillförlitliga. Transparens och öppenhet kring vilka algoritmer som används är nödvändigt för bedömning och eventuellt ansvarsutkrävande.

I Göteborgs stad användes en AI-tillämpning för att fördela gymnasieplatser till tusentals ungdomar, baserat bland annat på avstånd och önskemål från eleverna. Resultatet blev kaotiskt med erbjudanden om platser som i många fall innebar långa resvägar. En forskare vid Göteborgs universitet begärde att få ta del av den algoritm som lett fram till resultaten, men fick avslag.

AI-kommissionens förslag på detta område handlar i huvudsak om folkbildning, vilket inte ska underskattas, men vi menar att det krävs att det tas fram nationella

riktlinjer för hur AI ska tillämpas och utvecklas på ett etiskt och transparent sätt. Vi måste också säkerställa att AI används och utvecklas med respekt för grundläggande fri- och rättigheter, särskilt när ny lagstiftning, strategier och riktlinjer tas fram.

Mänskliga rättigheter och AI

Rätten till ett privatliv skyddas i flera internationella konventioner, som FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter och FN:s barnkonvention. Stora mängder data, inklusive bilder, har de senaste åren samlats av några stora techbolag, exempelvis för ansiktsgenkänning i realtid. Algoritmer som använts för analyser av till exempel fusk med bidrag har, beroende på uppbyggnad, visat sig förstärka fördomar och orättvisor, och därmed påverka människors möjligheter till jobb, rättvis prövning och kreditvärdighet. Vår personliga kontroll över våra digitala identiteter urholkas och ansvarsutkrävande är ibland omöjligt. Rätten till omprövning av beslut och överklagande försvåras utan mänsklig granskning.

För att kunna ha kontroll över samhällsviktig verksamhet och begränsa riskerna för inskränkningar av mänskliga rättigheter menar Miljöpartiet att det är angeläget att gynna exempelvis molntjänstleverantörer i Sverige och EU.

Vi behöver också uppdra åt relevanta myndigheter att inleda ett samordnat arbete för att skaffa en överblick över data i den offentliga sektorn, slå fast vad som är möjligt inom befintlig lagstiftning och om det finns möjligheter till och behov av lagändringar. Ett fortsatt och förstärkt utvecklingsarbete om AI med fokus på försiktighetsprincipen och vilka långsiktiga etiska och hållbarhetsmässiga följder ny teknik kan få redan på ett tidigt stadium, men också på hur transparensen kan ökas kring hur AI fungerar och fattar beslut.

Det innefattar i förlängningen också frågor kring hur försäljning och användning av AI-system som kränker mänskliga rättigheter kan begränsas eller förbjudas. Sverige behöver bedriva politik i EU som sätter fokus på att AI inte får användas på ett sätt som kränker mänskliga rättigheter.

Det är nödvändigt att liknande begränsningar införs för den snabbt ökande uppbyggnaden av försvars- och vapensystem i Europa.

Utbildning

Många i Sverige uttrycker en oro för vad utvecklingen inom AI kan komma att innebära, både på ett övergripande plan som handlar om integritet och rätten till ett privatliv och på ett individuellt plan som kan röra utveckling av den egna arbetsplatsen eller möjligheten att söka nya jobb.

Miljöpartiet menar att vi måste satsa dels på kvalitativ utbildning för barn och unga om hur AI ska utvecklas och användas på ett etiskt och jämlikt sätt, dels på lättillgänglig och begriplig information om detta för alla medborgare med särskilt fokus på äldre, minoritetsgrupper och personer med funktionsnedsättning. Miljöpartiet delar AI-kommissionens förslag om kraftfulla stöd för folkbildning, bland annat till folkhögskolor och bibliotek, för att bidra till en allmän och bred förstärkning för såväl debatt som kompetens.

Upphovsrätten och AI

AI, artificiell intelligens, har utvecklats snabbt de senaste åren vilket har inneburit och kommer att innebära enorma förändringar och utmaningar, inte minst för kultursektorn. Texter, bilder och musik skapade av AI går ofta inte att skilja från mänskligt skapade verk, och utvecklingen lär fortsätta.

Här är frågor kring upphovsrättslagstiftningen helt centrala. AI tränas idag på stora mängder befintligt material och det är svårt för upphovsrättsinnehavare att hävda sina rättigheter till materialet. Det handlar om författare, bildkonstnärer, kompositörer, musiker, skådespelare och filmskapare vars verk och prestationer utnyttjas utan att de gett sitt medgivande, och utan att de eventuella ekonomiska värden som skapas av de AI-genererade verken tillfaller dem.

Kultursektorn har anpassat sig till teknisk utveckling förr och kan göra det igen – men politiken måste stötta upp i förändringen. Lagstiftning behövs nationellt och internationellt för att säkra upphovsmakarnas rättigheter, och förståelsen för hur AI fungerar behöver utvecklas.

Vi måste uppmärksamma och skydda det fundamentala värdet av det mänskliga skapandet och säkra förutsättningarna för bildkonstnärer, författare, musiker, skådespelare och filmskapare i Sverige och världen över. AI innebär många möjligheter, men utmaningarna måste tas på allvar. Sverige har inte råd att vänta och se, utan bör vara aktivt i att söka lösningar i en ny tid med utgångspunkt i upphovsrätten och värnandet av det kulturella skapandet.

AI och klimatfrågorna

Utvecklingen av AI innefattar både möjligheter och hot avseende arbetet med klimatanpassning och klimatförändringarna i sig. Användningen av AI-tjänster slukar mycket stora mängder energi, främst i form av elektricitet. Det är också en industri i sig som kräver mycket stora investeringar i hårdvara, datorer, som i sin tur ställer krav på ytterligare avsevärd utvinning av exempelvis sällsynta metaller. Det sker inte sällan i gruvor i länder där arbetsmiljöfrågor har liten betydelse och där både barn och vuxna arbetar under svåra förhållanden. Utvecklingen av AI är en fråga om utvinning av resurser, såväl mänskliga som ändliga material och energi.

Samtidigt medför den snabba utvecklingen andra och bättre möjligheter än tidigare att utveckla och använda nya modeller för bearbetning av stora mängder data om klimatförändringarnas olika uttryck. På så sätt kan AI bidra till mer relevanta skyddsåtgärder som klimatanpassning och större förståelse och kunskaper om de komplexa mönster som bidrar till såväl skördarnas utfall som extrema väderhändelser och temperaturerna i våra hav.

Det är angeläget att dessa utvecklingstendenser uppmärksammas och analyseras ur ett klimatperspektiv. Nya modeller för kunskapsspridning måste utarbetas och återvinning av elektronik och mineraler måste uppmuntras, exempelvis genom att mervärdeskatten på elektronik tas bort för återvunna produkter.

Jan Riise (MP)

Linus Lakso (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Camilla Hansén (MP)

Mats Berglund (MP)

Nils Seye Larsen (MP)